

evidencí (V 710), poštovní cenzurou (V 711) a poštovní donáškou (V 712), V 72 - balíkovou poštu s nádražní službou (V 720), balíkovou administrativou/přebírkou (V 721), výdejnou balíků (V 722), sběrnou (V 723), oddělením plných mocí (V 724), pátracím (V 725) a revizním oddělením (V 726).²⁶

V soupisu tištěných formulářů, užívaných v tomto období správou ghetta, byly pro poštu uvedeny ve skupině A15 f. 1. - Tištěné formuláře: Přijímací/odnášecí list (Behebungsschein für die Post), Formulář pro schválení, zřízení a rozšíření telefonu (Formblatt zur Genehmigung, zur Einrichtung, Erweiterung einer Fernsprechanlage), Evidence balíků (Paketeevidenz), Formulář došlé pošty (Postallange), ve skupině A15 f. 2. - Kartotéční lístky: Kartotéční lístky pro poštovní evidenci (Karteikarten für Posteevidenz), ve skupině A15 f. 3. - Poštovní lístky/dopisnice: Dopisnice se stvrzením příjmu balíku (Paketbestätigungs-Karten) a ve skupině A15 e-11. - Tištěné formuláře - bločky: Celní poplatky pro Poštu a dopravu (Zollgebühren für Post und Verkehr).²⁷

15. 4. 1943 se stal vedoucím pošty Phillip Kozower (1894-1944), povoláním právník. Až do své deportace do Terezína v lednu 1943 byl členem představenstva Židovské náboženské obce v Berlíně a Říšského sdružení Židů v Německu, zahynul po deportaci do Osvětimi na podzim 1944. Při oficiálním potvrzení židovského staršího B. Murlmelsteina 13. 12. 1944 došlo k posledním známým personálním změnám v radě starších i na místech vedoucích jednotlivých oddělení. Vedoucím sekretariátu se stal Robert Prochnik. Poštovní oddělení pod označením E 3 na Hlavní ulici číslo 14 vedl Moritz Henschel (1879-1946), povoláním právník, poslední předseda berlínské Židovské náboženské obce, který se po deportaci do Terezína v lednu 1943 stal členem terezínské rady starších. Jeho zástupcem byl ing. Leopold Tintner. Listovní poštu E 31 řídil Rudolf Gratum, stejně jako poštovní cenzuru E 3101. Pododdělení E 3102 - doručovací službu řídil Kurt Tintner. Balíkovou poštu E 32 vedl Moritz Henschel, pododdělení E 3201 - dodej balíků vedla Charlotta Stranská, výdej E 3202 Mano (?) Fischer, kartovací a kontrolní oddělení E 3203 dr. Oskar Goetz. Pošta zaměstnávala 87 vězňů, mužů i žen. Z tohoto počtu bylo 43 zaměstnanců v administrativě a 44 v provozu. V administrativě na poštovní centrále pracovali 4 vězni, v centrále listovní pošty 7 vězňů, v doručovací službě 2 a v balíkové centrále 30 vězňů. Provoz zajišťovalo 18 vězňů v doručovací službě a 26 v balíkovém provozu. Na poště pracovalo celkem 37 žen.²⁸

Poštovní styk mezi protektorátem a ghettem na přelomu let 1941 - 1942

V terezínském ghettu, koncipovaném utajeně jako průchozí tábor pro protektorátní Židy na jejich cestě do vyhlazovacích táborů, byla pošta jako prostředek komunikace s ostatními částmi protektorátu jednou z nejpřísněji sledovaných oblastí. 25. 11. 1941, den poté, co do Terezína dorazil první transport AK I o 342 mužích, jednali zástupci ŽNO v Praze u SS-Obersturmführera Seidla o písemném styku mezi vedením transportu a ŽNO a o soukromé korespondenci. Korespondence byla dovolena, ale vedení muselo okamžitě zřídit cenzuru, která zodpovídala za její nezávadnost ve smyslu německých zájmů. Byla určena pravidla soukromého písemného spojení do ghetta a z něho. Psát bylo dovoleno pouze německy a na dopisnicích, a to prostřednictvím ŽNO v Praze, při které bylo zřízeno cenzurní oddělení.²⁹ Poštovní cenzuru v ghettu zavedl v rámci svého prvního opatření prozatímní velitel tábora Skarabis.

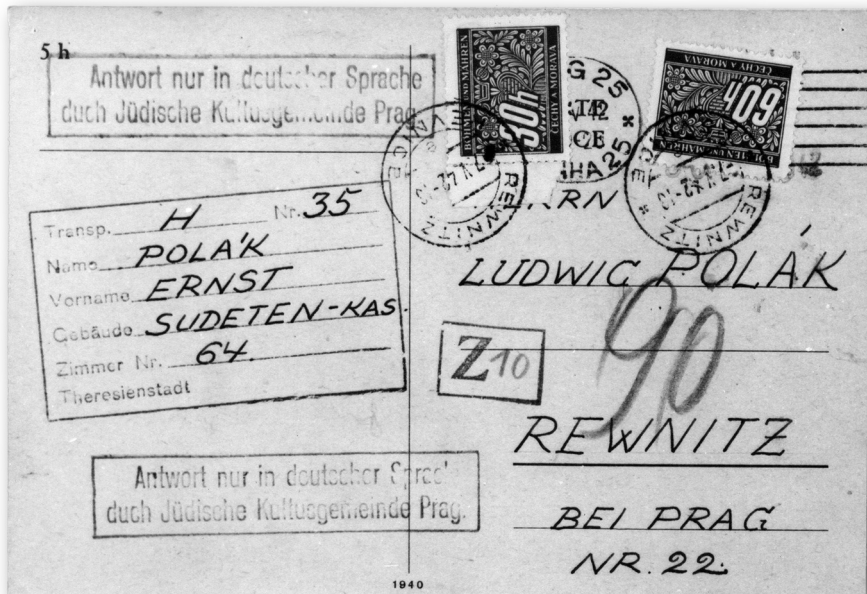
Vedoucí Ústředny pro židovské vystěhovalectví v Praze Günther oznámil 1. 12. 1941 zástupcům ŽNO zastavení oboustranného poštovního styku na nejbližší čtyři týdny, a to i pro docházející listovní a balíkové zásilky. Písemný styk zůstal zachován pouze pro úřední korespondenci, která procházela přes táborovou komandaturu. Písemný styk vězňů s německými a protektorátními úřady byl možný pouze prostřednictvím židovského staršího, jím parafován a postoupen k dalšímu řízení.³⁰

Přestože se na zákaz soukromé korespondence opětovně upozorňovalo ve zprávě z 5. 12. 1941, kterou se ujala samospráva v ghettu rada starších v čele s J. Edelsteinem, k jeho oboustrannému porušování stále docházelo.³¹

Protektorátní poštovní správa nebyla o zákazu poštovního styku s ghettem ihned informována, a proto poštovní úřady dále přijímaly k přepravě zásilky všeho druhu. Terezínský poštovní úřad, který byl v provozu až do svého zrušení 1. 7. 1942,³² přicházející zásilky přijímal. Prostřednictvím českých četníků, kteří v ghettu vykonávali strážní službu a neměli opačné instrukce, se dostávaly k židovským příjemcům. Ihned poté, co se o tom německá komandatura dozvěděla, zakázala terezínskému poštovnímu úřadu jejich výdej. Poslední doručení bylo provedeno 24. 12. 1941. Koncem prosince byla o zákazu přijímat zásilky pro ghetto informována protektorátní poštovní správa. Předepsanou úřední cestou přinesl informace o zákazu poštovního styku s Terezínem ve formě pokynu k nepřijímání balíků a balíčků k poštovní přepravě okružní výnos Ředitelství pošt Praha až 2. 1. 1942 a úřední list Ředitelství pošt Brno až 8. 1. 1942.³³

Dopisnice z ghetta do protektorátu z 10. 5. 1942. Jiný typ cenzurního razítka Z. Pomocné razítko ŽNO v Praze s upozorněním, že odpověď je možná pouze jejím prostřednictvím. [ŽM]

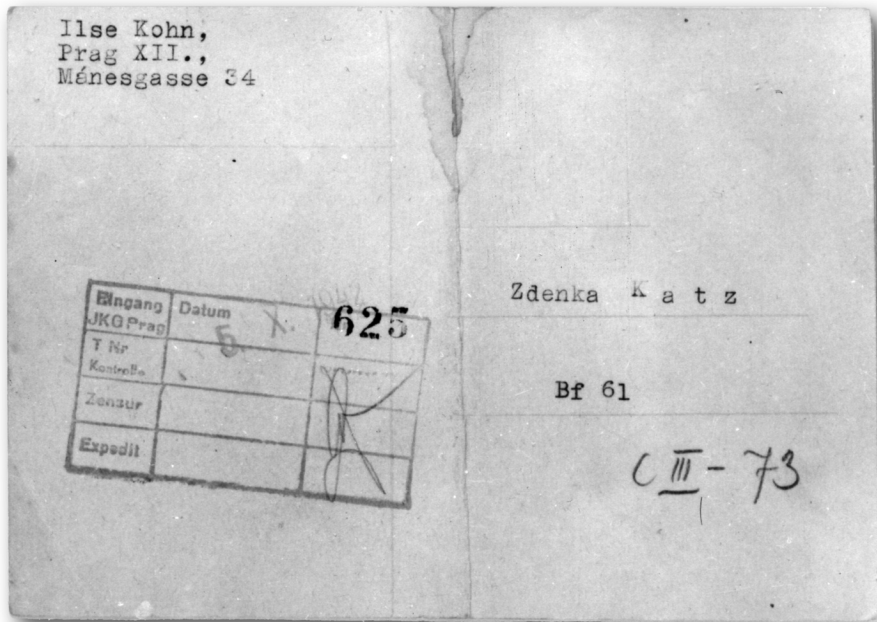
Dopisnice z ghetta do protektorátu ze 6. 5. 1942 s dvojitým otiskem pomocného razítka ŽNO v Praze a chybou v předložce „durch“. [PT]

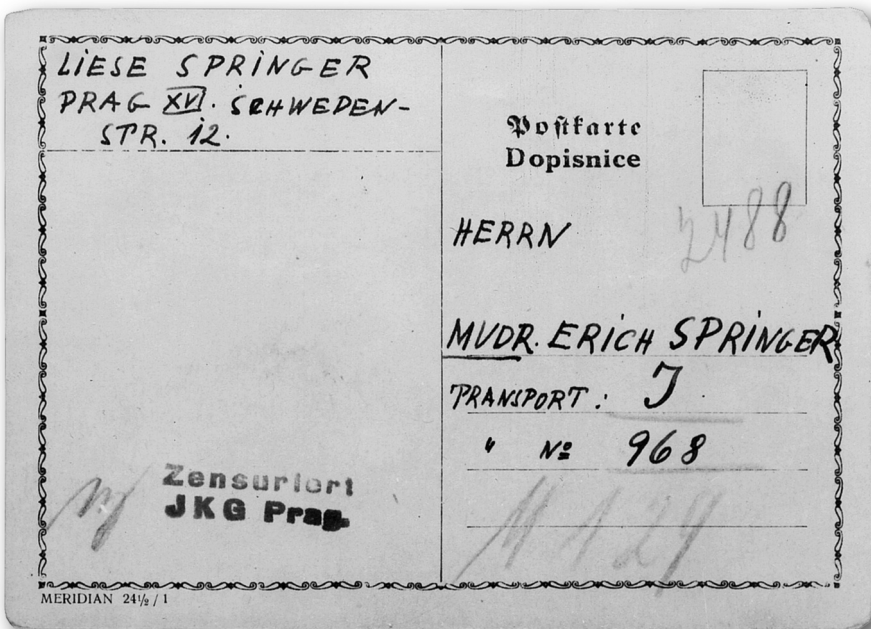
Dopisnice z ghetta do protektorátu z března 1942. Adresa odesílatele uvedena pouze označením transportu a transportním číslem vězně. Pomocné razítko ŽNO v Praze s vykráčkem a cenzurní značení Z 16. [PT]

Dopisnice z ghetta do protektorátu z 27. 3. 1942. Pomocné razítko ŽNO v Praze s upozorněním pro poštovní správu, že v případě nedoručitelnosti zásilky je nutné ji vrátit zpět ŽNO v Praze. [ŽM]

Dopisnice z protektorátu do ghetta z 5. 10. 1942. Adresa příjemkyně vyznačena pouze označením transportu a transportním číslem, bydliště doplnila pošta v ghettu. [ŽM]

Nedatovaná dopisnice z protektorátu do ghetta s cenzurním razítkem ŽNO v Praze a šifrou cenzora v levém dolním rohu. Vpravo nahoře číslo zásilky. [ŽM]

Zásilky již přijaté k přepravě pošta vrátila odesílatelům. Zásilky, na kterých byla neúplná nebo nečitelná adresa odesílatele předepsaným způsobem zveřejnila v úředních listech jednotlivých poštovních ředitelství v seznamech neodbytných zásilek neznámých odesílatelů. Z přehledu za první pololetí 1942 (uváděný měsíc je měsícem dohledávacího řízení, nikoliv podacím) byly pro adresáty v Terezíně přijaty, nedoručeny a nevráceny odesílateli běžným postupem:

rok	1941	1942					
měsíc	XII	I	II	III	IV	V	VI
obyčejné dopisy s cenným obsahem	29	-	1	-	-	-	-
doporučené dopisy	-	130	11	-	-	-	-
balíky/balíčky	1	263	27	2	2	2	-
poštovní poukázky	-	1	1	2	2	-	-

Za červenec a srpen 1942 byly zveřejněny už jen poštovní poukázky, a to v červenci jedna a v srpnu čtyři. Podle data podání, které seznamy zveřejňovaly, byla první neodbytná zásilka - obyčejné psaní s cenným obsahem - odeslána do Terezína již 26. 11. 1941.

I po úředním zákazu z počátku ledna 1942 občas do Terezína zásilka pro židovské vězně došla, buď ji přijal některý z protektorátních poštovních úřadů, protože z adresy nebylo patrné, zda je určena českým obyvatelům v Terezíně nebo jejich židovským spoluobyvatelům v ghettu, nebo ji odesílatel vhodil do poštovní schránky. Všechny došlé zásilky pro vězně v ghettu ale terezínský poštovní úřad vracel zpět.

Po vyhlášení zákazu písemného styku bylo možné podat zprávu z ghetta pouze ilegálně. Porušení zákazu korespondence mělo v případě odhalení vždy tragický dopad. 7. 12. 1941 oznámil při veřejném apelu velitel německé komandatury Seidl, že velitel četnické strážní služby nadporučík Janeček zadržel dvě ženy, které se snažily vynést ilegální dopisy. Protože v Terezíně žilo české obyvatelstvo, mohli sem přijíždět příbuzní odsunutých Židů vedeni nadějí na setkání a přes přísný zákaz někteří čeští četníci kontakt s vězni nebo předání ilegální korespondence umožňovali. Židovskému staršímu bylo nařazeno případ ihned vyřešit. 10. 12. 1941 vyhlásila táborová komandatura za přestoupení zákazu poštovního styku stanné právo a obviněné osoby byly uvězněny. 10. 1. a 26. 2. 1942 bylo v ghettu popraveno 16 vězňů za různé přestupky, mezi nimi i pisatelé zachycených ilegálních dopisů.

Ilegální korespondence přesto existovala po celou dobu trvání ghetta, a to i v době, kdy byl v omezeném měřítku povolen legální písemný styk. Pisatelé ilegálních dopisů, které byly zachyceny, byli trestáni vězením a při opakovaném pokusu o pašování dopisů a peněz, stejně jako pro přestupování dalších zákazů, byli předáváni do věznic gestapa v Malé pevnosti nebo spolu s rodinnými příslušníky odvezeni do koncentračních táborů na východě. Pro tento prohřešek bylo mnoho vězňů v Terezíně trestně zařazeno do transportů do Osvětimi, jen v srpnu 1944 bylo ve Zprávách židovské samosprávy oznámeno, že tímto způsobem bylo potrestáno 11 osob s rodinami.³⁴

Cesty ilegální korespondence do a z ghetta byly rozmanité. Do vystěhování českých obyvatel z Terezína bylo mnoho dopisů pašováno jejich prostřednictvím. Jedna z cest vedla přes poštu v ghettu. Pomocí terezínských povozníků byly dopisy předávány skupině kolem vedoucího hlavního tabákového skladu v Terezíně Blehy. Situace se po vystěhování Čechů zhoršila, ale různé způsoby pašování korespondence z a do ghetta nadále existovaly.

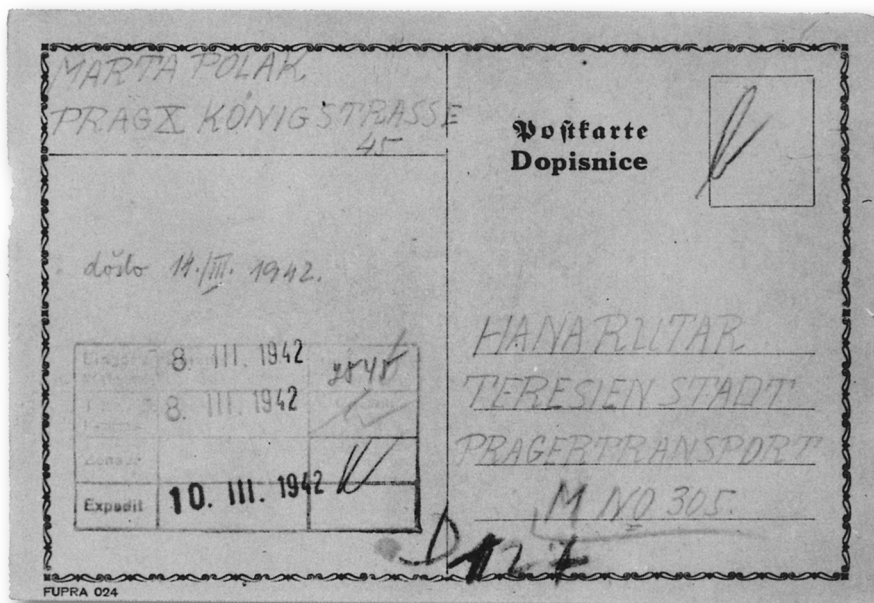
Zákaz písemného styku z 1. 12. 1941 se vztahoval i na korespondenci mezi vězni. Podle nařízení táborové komandatury ze 6. 12. 1941 bylo zavedeno, a nikdy nezrušeno, oddělené bydlení rodin a do července 1942 se vězni, i rodinní příslušníci, nesměli mezi sebou stýkat. Po Terezíně se mohli pohybovat pouze v doprovodu četníků a rodiny neměly žádnou legální možnost kontaktu.

Vnitřní táborová korespondence byla povolena od 9. 1. 1942 v souvislosti s přípravami deportačních transportů, aby se rodinní příslušníci mohli mezi sebou dorozumět. Dopisy musely být předávány otevřené a psané v němčině, jinak se nedoručovaly.³⁵ Zásilky byly většinou označovány písmenem T. Pro místní poštu, která zajišťovala po schválení cenzorem jejich doručování, byla vždy před odchodem dalšího transportu vyhlášena zvýšená poštovní pohotovost. Dopisy byly přijímány dva dny po sobě od 8 do 22 hodin a téhož dne musely být doručeny. Pohotovost je doložena v denních rozkazech číslo 108, 109 a 119 z 23. 4., 24. 4. a 7. 5. 1942.³⁶

Po vystěhování posledních Čechů v červnu 1942 byl v omezené míře volný pohyb vězňů po ghettu dovolen a místní pošta převážně zajišťovala doručování úřední korespondence mezi jednotlivými odděleními židovské samosprávy.

Dopisnice z protektorátu do ghetta přijatá ŽNO v Praze 21. 4. 1942. Evidenční razítko ŽNO v Praze doplněno otisky razítka s evidenčním číslem zásilky a datumovým razítkem expedice. /Soukromá sbírka, Dánsko/

Dopisnice z protektorátu do ghetta, přijatá a evidovaná ŽNO v Praze 8. 3., expedovaná 10. 3. 1942, s poznámkou příjemkyně o převzetí 14. 3. 1942. V pravém horním rohu kontrolní značení „b“ komandatury nebo pošty v ghettu. /Soukromá sbírka, Dánsko/